

Dr. Aişe Abdurrahman'ın Kur'an'daki Bazı Ziyade Harflerle Müteradif Kelimeler Hakkındaki Metoduna Eleştirel Bir Bakış ¹

Muhammed Recai GÜNDÜZ*

Dr. Aişe Abdurrahman'ın Kur'an'daki Bazı Ziyade Harflerle Müteradif Kelimeler Hakkındaki Metoduna Eleştirel Bir Bakış

Özet ► Kur'an'ı Kerim'in her cümlesi, her kelimesi ve her harfini mucizevi bir şekilde sıralanmıştır. Dolayısı ile Kur'an'ı Kerim'in tefsiri yapılırken bu sıralanış şekli önem arzeder ve bu konu ile ilgili birçok kitap, makale ve tezler yazılmıştır. Makalemizde de üzerinde duracağımız ve birçok âlimin tez ve makale konusu olan konuların başında teradüf ve bazı hallerde ziyade olarak kullanılan harfler konusu gelmektedir. Günlük konuşmalarımızda eş anlamlı kabul edilen bazı kelimeler, Kur'an'daki kullanımlarında çoğu zaman eş anlamlı olmadıkları görülür. Yine Kur'an'ı Kerim'de Arapça gramer kurallarına göre hiçbir etkisi olmayan ziyade/fazla harfler vardır. Bu harfler gramer kaidelerine göre ziyade olsalar da, birlikte geldikleri kelimelere mana bakımından etki etmektedirler. Dolayısıyla her birinin bir mucizesi ve hikmeti vardır.

İşte, Dr. Aişe Abdurrahman kitabında bu iki konuyu da ele almış ve Kur'an'da bu konularla alakalı bütün ayetleri inceleyerek her birinin nasıl, nerede ve niçin kullanıldıklarına bakarak aradaki farkı ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu yaparken, önceki bazı alimlerin görüşlerini sıralayarak onlara reddiyeler sunmuştur. Bu makalede Aişe Abdurrahman'ın araştırma metodu incelenerek,

¹ Dr. Aişe Abdurrahman, 1913 yılında Mısır-Dimyat'ta doğdu. İlkokul öğretmeni olarak çalıştı. Daha sonra öğretmenlikten ayrılarak bir dönem memurluk yaptı. Bazı kadın dergilerinde yazarlık yaptı. 1933 yılında henüz 21 yaşında iken derginin başyazarlığına getirildi. O dönemlerde Mısır toplumu, kadınların yazarlığına sıcak bakmadığı için "Bintü's-Şatı' (sahil kızı)" müstear ismiyle yazılarını yayınladı. 1934 yılında liseyi dışardan bitirerek Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili Bölümü'ne kayıt yaptırdı. 1939 yılında bu bölümünden mezun oldu. Ebu'l-'Ala el-Me'arri'nin "Risaletü'l-Ğufrân" adlı eserini tahkik ederek Taha Hüseyin'in danışmanlığında 1950 yılında doktorasını tamamladı. Ayn Şems Üniversitesi'nde göreve başladı ve 1957 yılında aynı üniversitede doçent, 1962 yılında profesör oldu. 1962-1972 yılları arasında aynı üniversitede öğretim üyeliği yaptı.

1972 yılında Fas Karaviyyin Üniversitesi'nde tefsir hocalığına başladı. Arap dili ve edebiyatına yaptığı katkılarından dolayı 1994 yılı Uluslararası Kral Faysal ödülüne layık görüldü. Edebiyatçı, şair, düşünür ve toplum sorunlarıyla yakından ilgilenen bir araştırmacı olan Aişe Abdurrahman, 1 Aralık 1998 Salı günü hakkın rahmetine kavuştu. Bu makalede tefsir sahasında onlarca eseri bulunan Abdurrahman'ın "*El-İ'câzü'l-Beyâni li'l-Kur'an ve Mesâilu İbni'l-Erzak, Daru'l-Maarif, Kahire, tarihsiz*", baskısı esas alınarak inceleme yapılmıştır.

* Okutman, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

kullandığı yöntemle alakalı olduğu düşünülen bazı hususlara eleştiriler yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Teradüf, Aişe Abdurrahman, Kur'an'da ziyade harfler

Abstract ▶ Every sentence, every letter and every word in the Holy Quran is a miracle. Therefore many books establishing independent of Qur'anic commentary, articles and dissertations have been written. The emphasis of the issues that many scholars and synonymy subject of my thesis topics and articles and letters come from, in some cases, rather than subject. Daily synonyms say the words we use in our speech can be synonymous in the Almighty Allah in the Quran often. Again, the Qur'an has no effect as the grammar rules in Kerim letters. Although this grammar as letters rather than in terms of man undoubtedly has an additive. Each has a miracle and wisdom. Dr. Aisha Abdurrahman took these two issues in her book. The inspection method by examining how each of all the verses in the Qur'an on this subject, where and why they are used by looking at tried to demonstrate the difference. Presented their refusal By putting forward the views of scholars. The study examined Aisha Abdurrahman method in this article. We also examine some of the criticisms put forward the method is considered to be incorrect.

Key Words: Quran, synonym, Increase letters in Quran, Aişe Abdurrahman

Giriş

Kur'an'ı Kerim hakkında geçmişten günümüze pek çok incelemeler, tezler, makaleler ve kitaplar yazılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in her detayı incelenmiş ve her inceliğinden farklı hikmet ve manalar çıkarılmıştır. Bu meyanda Kur'an'ın dil ve belâgatı, icaz yönü ve üslubu ele alınmıştır. Bu bağlamda günümüzde yapılan çalışmalardan birisi de Aişe Abdurrahman'ın *إعجاز البياني للقران* "Î'câzu'l-Beyânî li'l-Kur'ân" adlı kitabıdır. Bu kitabında Kur'an'ı Kerim'in mucizevi yönlerini açıklamaya çalışmış ve "insanların asla ulaşamayacağı şey" olarak tarif ettiği üslubunu ele almıştır. Bu makalede müellifin adı geçen kitabında yer alan "Teradüf=eş anlamlılar" ve "Harflerin Ziyade olması" konuları ile Aişe Abdurrahman'ın metodu incelenerek bazı eleştiriler yapılacaktır. Kelimelerin anlam bakımından teradüf (anlamdaş) olma yönü, harf bakımından ise Kur'an'da ziyade harf olarak gelen harflerin durumu meselesi incelenecektir.

A-Kur'an'da Bazı Harflerin “Fazlalık / Zaid” Olmaları

Dr. Aişe Abdurrahman, Kur'an'da bazı harflerin ziyadesi, hazfi ve bazen birbirlerinin yerine kullanılmaları konusunu, yazdığı kitabında bu başlık altında ele almıştır. Bundan maksadının ise müteradif veya ziyade olarak gelen harflerin hikmetlerini/sırlarını ortaya çıkarmak ve dil âlimlerinin bu harfler hakkında zikrettikleri sözlerine cevap vermek olduğunu beyan eder. O, bu konunun başından itibaren, eski âlimlerin görüşlerine olan muhalefetini açıkça ortaya koyarak onları şöyle eleştirir: “Belagat ve dil âlimleri harflerin tevili/yorumu hakkında i'rab (gramer kuralları) yapısının gereğini yerine getirmek ve eğitim amaçlı kullanılan belagat kaidelerinin mantığına uymak için bu harflerin anlamlarına bazı takdir/eklemeler yapmaya (yerine başka manalar yüklemeye) çalıştılar”. Dolayısıyla, Aişe Abdurrahman'a göre, Kur'an-ı Kerim Arapça grameri için kesin bir ölçü iken, Arapça gramer kuralları, Kur'an-ı Kerim'i anlamada kesin bir ölçü olamaz. Böylece O, Kur'an'ın i'cazı (benzersiz) konusunda “Kur'an'ın ilk muhataplarından hiçbiri Kur'an'ın i'cazını anlayamamıştır” diyen Bakıllani² ile Kur'an'ın i'cazını yüksek, orta ve düşük dereceli kabul eden Hattabi'yi eleştirmiştir. Ona göre, Kur'an nazil olduğu dönemde yaşayan ve Kur'an'a muhatap olan tüm Araplar fasih konuştukları için, Kur'an'ı anlamada sorunları yoktu.

Mesela; (ب) harfinin, (ما) nın haberi olarak kullanıldığı bazı ayetlerde Aişe Abdurrahman, önceki alimlerden farklı düşünür ve onları eleştirir. İşte, bu makalede Abdurrahman'ın metoduna geçmeden önce harflerin bazen ziyade oluşu konusunda âlimlerin görüşlerini özetlemek istiyoruz:

A. Âlimlerin harflerin ziyade ve ziyade olması hakkındaki görüşleri:

Âlimler, Kur'an'daki bazı harflerin cümleye hiçbir anlam ilave etmemesi konusunda iki gruba ayrılmaktadırlar. Bir grup harflerin ziyade (fazlalık) olduğunu, ne i'rab olarak ne de mana olarak cümleye bir şey katmadığını savunurken, diğer grup ise harflerin ziyade olmadığını, i'rab olarak etkisi olmasa da mana olarak bir etkisi olduğu kanaatindedirler.

² Bkz. Bakıllani, Ebu Bekir, İ'cazu'l-Kur'an, (Suyuti'nin El-İtkan'ı ile birlikte), İstanbul, 1978, s.82 vd.

1. Ziyade olduğunu savunanlar:

Ziyade harfler; Arapçada var olması ile olmaması arasında hiç bir fark olmayan harflerdir. Kur'an'da bazen bu tür harfler bulunmaktadır. Bu harflerin i'rab yönünden ziyade oldukları konusunda hiç bir ihtilaf yoktur. Çünkü cümlenin i'rabına hiç bir etkisi yoktur. Buradaki ihtilaf konusu manaya bir şey katıp katmamasıdır.

Nahiv ve dil âlimleri bu harflerin ziyade olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Tefsir, belagat ve icaz âlimlerinin çoğunluğu da bu görüştedirler. Bu görüşü savunan nahiv ve dil âlimlerinin başında da büyük nahiv âlimi Sibeveyh (v.796) gelmektedir. Bu görüşü savunan müfessirler ise; Ebu'l- Kasım ez-Zamehşeri (v.1143), Ebu Hayyan el-Endelüsi (v.1344) ve İbn Atiyye (v.1146)'dir. Belagat ve i'caz âlimleri ise İbn Kuteybe (v.889), ve Abdulkâhir Cürcâni (v.1078)'dir.³

Bu harflerin ziyade olduğuna dair görüş sahiplerinin delilleri ise iki örneğe dayanmaktadır. İlk dayandıkları örnek, anlamın asıl olmasıdır. Örneğin; ما رأيتُ أحدًا dediğimiz zaman bu cümlenin manasının aslı, bir kimseyi görmenin olumsuz olduğunun beyanıdır, yani o kişinin asla görülmediğidir. Buna mukabil, ما رأيتُ من أحدٍ denilirse, burada cümleye eklenen "min" edatı, cümleye sadece te'kit (pekiştirme/kat'iyet) anlamı eklemiştir. Çünkü, cümlede vurgulanmak istenen asıl mana olan "görmemek" her iki örnekte de sabittir. Nahiv âlimleri bu iki örneğe kıyasla, harflerin ziyade olduğu sonucuna varmışlardır. Onlar ziyade demekle bunun faydasız da olduğunu söyleyemeyip aksine bu ziyade harflerin te'kit ifade ettiğine inanmaktadırlar. Sibeveyh (ما) hakkında şöyle demiştir: (ما) harfinin te'kit için kullanılması faydasızdır. Mesela, فيما نقضهم ميثاقهم⁴ ayetinde (ما) harfi gelmeden önceki hali ile geldikten sonraki hali arasında bir fark yoktur ve manasına bir şey katmamış ancak sözü te'kit etmiştir.⁵ İkinci dayandıkları konu ise; bu ziyade kabul edilen harflerin taalluk ettikleri kelimenin bulunması (harfi cerlerin bağlı oldukları kelime) ve taalluk olmayışı ile ilgilidir. Asli harf için her

³ Heyfâ Fidâ, Ziyadet'ül- Huruf Beyne't-Te'yidi ve'l-Men' Dar'ül-Kahire 2000,s: 8.

⁴ Nisa, 4/155.

⁵ Sibeveyh, Amr b. Osman b. Kanber, Al-Kitap Sibeveyhi cilt:4 S: 221

zaman mütaallik olur ancak zait olan harflerin mütaalliki olmaz. Örneğin: **خرجت من البيت** cümleisinde, harfi cer ile ismi mecrur kelime, file mütaallıkturlar/ bağılıdır. Ancak şu sözümüz: **ما رأيتُ من أحدٍ** cümlesindeki (من)ve mecruru hiç bir şeye mütaallık değildir. Çünkü (min) ziyade bir harf olup nahiv açısından hiçbir etkisi yoktur.

2. Harflerin ziyade olmadığını savunanlar

Âlimlerin çok az bir bölümü bu harflerin ziyade olmadığını söylemişlerdir. Bunların başında Ebu Cafer Taberi (v.923), Ebu Bekir Muhammed b. Zekeriyya er-Râzi (v.923), İbnu-l Esir(v., muasır âlimlerden de Ebubekir Er-Râfiî (v.1226) ve Mahmud Muhammed Şakir (v.1939) gelmektedir. Taberi bu konuda şöyle der: “Kelamda/cümlede manaya delalet eden bir harfin geçersiz olması caiz değildir”. Mahmut Şakir de Kur'an'daki bazı ayetlerde bulunan (ما) harfinin zait olduğunu ve bunun yaygın olduğunu söyleyenlere karşı görüşünü şöyle savunmuştur: “Bunun zait olduğunu söyleyenler kötülük yapmıştır ve bunu yapanlar i'rabçılardan (gramer için manaya boyun eğenler) başka kimse değildir”⁶. Harflerin fazlalık oluşunu iddia edenlerle kabul etmeyenlerin görüşünü kısaca özetledikten sonra, şimdi bu konuda Aişe Abdurrahman'ın görüşlerini aktarmak istiyoruz:

B- Aişe Abdurrahman'ın Kur'an'daki Harflerin Ziyade Oluşu Hakkındaki Görüşleri

Aişe Abdurrahman, Kur'an'daki ziyade harfler konusunu işlerken özellikle, (ما) nın harfinin haberinde (ب) harfinin geldiği ayetler ile, (ما) nın harfinin haberinde (ب) nin gelmediği ayetleri irdelemiş ve onların karşılaştırmasını yapmıştır. O, bu iki farklı cümle yapısını inceleyerek onları kıyas etmiş ve aralarındaki

⁶ Ebu Fehd, Mahmud Şakir, *Namat sa'b ve Namat Muhif*s: 260

anlam ve te'kit farklarını ortaya çıkarmak istemiştir. Bu incelemesine (ما) nın haberinin كان den sonra gelmiş olan ayetlerdeki ifadelerden başlamıştır. Örneğin:

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمَ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا⁷

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ⁸

وَمَا كُنْتَ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا⁹

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا¹⁰

Aişe Abdurrahman, “dikkat edilirse bu ayetlerdeki cümle yapılarında (ب) harfi bulunmamaktadır. Bu tür cümle yapılarında (ب) harfinin gelmemesinin sebebi, olumsuz bir durum beyan edilirken, aynı zamanda bu cümleyi söyleyenlerin sözlerinin inkâr edildiği ve böyle söyleyenlerin kınandıklarının ifade etmiş olmasıdır”, şeklinde izahlar yapar.

Daha sonra Abdurrahman, (ما) nın haberinde (ب) harfinin ziyade olarak geldiği ayetleri inceler. Örneğin:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالِيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ¹¹

يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرَ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُرَحِّزِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ¹²

⁷ Ali İmran 3/67.

⁸ Enfal 8/33.

⁹ Kehf 18/51.

¹⁰ İsra 17/15.

¹¹ Bakara 2/8.

¹² Bakara 2/96.

وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ¹³

مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَامٍ لِلْعَبِيدِ¹⁴

Abdurrahman, çoğu ayetlerde (ما) harfinin/edatının haberinde (ب) harfinin açıkça geldiğine dikkat çeker ve böyle ayetlerin durumunu inceledikten sonra diğer ayetlerde (ب) harfinin gelmeyip كان nin gelmesinin gerekçelerini karşılaştırmalı olarak ele alır. Ona göre, (ب) harfinin ziyade olarak gelmesinin gerekçesi de aynıdır ve bu ayetlerin inkâr ve kınama maksatlı olduğu sonucuna ulaşır.

Dr. Aişe'nin incelediği ayetlerde yaptığı inceleme ve karşılaştırmasından çıkardığı sonuçlar şunlardır:

- ما كان şeklinde “olumsuz haber” ile başlayan cümlelerde (ب) harfi gelmez.
- Gelmemesi nedeni ise bu cümle yapısı gereği inkâr ve kınama içermesidir.
- ما nın haberinde ziyade olarak gelen (ب) ise “nefyi te'kit ederek inkâr ve kınama manası” nı içermek içindir. Gerçekten de, Bakara 8. ayette, münafıkların hakikaten/kalben inanmayışları, وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ siygası kullanılarak, yani bu kalıp ile ifade edilmiştir. Bu cümle, yani münafıkların inanmamaları Araççayı çok iyi bilen normal bir insan ya da insanlarca ifade edilmeye çalışılmış olsaydı, belki ما يؤمنون الناس şeklinde olabilirdi. Dolayısıyla, böyle bir ifade ancak, ilahi bir tercih sonucu olabilir.

Aslında Aişe Abdurrahman'ın ulaştığı bu iki sonuç, bu harflerin ziyade olduğunu söyleyen dil âlimleri ile çoğu müfessirler ve belâgat âlimlerinin vardığı sonuçtan farklı değildir. Dolayısıyla, kendinden önce bazı alimleri eleştirmesi konusunda haklı sayılmaz.

Heyfâ Fida bu konuda şöyle demektedir: “Aişe Abdurrahman, Kur'an'ı Kerimde (ما) nın haberinde (ب) harfi gelen ayetleri inceleyerek bir takım sonuçlar

¹³ Enam 6/107.

¹⁴ Kaf 18/29.

çıkarmıştır bu sonuçlardan birisi de; Haberi cümlelerde (ما) nın haberinin (ب) harfi ile gelen cümlelerin, nefyin inkâr ve kınama ile te'kit edilmesini ifade etmesidir".¹⁵

Kur'an'da Bazı Kelimelerin "Eşanlımlı / Müteradif" Oluşu

Aişe Abdurrahman, müteradif/eşanlımlı kelimeler arasında anlam bakımından farklılıklar olabileceği konusundaki analizini "kelime düzeyi" şeklindeki başlık altında sunmuştur. Bu çalışmasındaki amacının, Kur'an'daki bazı kelimelerin eş anlamlı (mesela, zevc/hanım-mer'e/kadın gibi...) zannedildiğini, aksine her kelimenin benzerinden ayrı bir özellik ve anlam içerdiğini vurgulamak olduğunu zikreder. Aişe Abdurrahman'ın bu konudaki çalışmasına girmeden önce, kelimelerin müteradüf (eş anlamlılık/anlam benzerliği) kavramı hakkında sözlük ve terim bakımından kısa bilgi vermek istiyoruz.

Sözlükte teradüf: "Birbiri arkasından gitmek. Her şeyin tabii olduğu şey onun redf'idir/bitişigidir. Eğer bir şey bir şeyin ardından geliyorsa o teradüf tür. Çoğulu ise; rüdâfi'dir."¹⁶

Teradüf'ün terim anlamı ise: Manası tek fakat isimleri çok olan demektir.¹⁷ Kuran geçen bir kısım müteradif kelimeler¹⁸: الزوج - الزوجة, Rahman ve Rahim vb.¹⁹ gibi.

Aişe Abdurrahman ise, Kur'an'da ve lügatte teradüf konusunda geniş bir özet takdim ederek teradüf'le ilgili âlimlerin görüşlerinin "teradüf vardır" ve "teradüf yoktur" diye iki kısımda toplandığını belirtir ve ardından kendi kanaatini sıralar. Bunu yaparken, âlimler arasında büyük tartışmalara yol açan teradüf konusunu, en büyük Arapça kitabı olan Kur'an'ı Kerim'e arz ederek bu tartışmaya bir nokta

¹⁵ Heyfa Fida, *Ziyadet'ül- Huruf Beyne't-Te'yidi ve'l-Men'* Dar'ül-Kahire 2000,s: 8.

¹⁶ İbn'ül-Manzur, *Lisanu'l-Arab*, c; 3, sh; 1625, redife maddesi.

¹⁷ Cürcani, Abdülkahir, *Ta'rifat (Tanımlar)*, , sh; 199.

¹⁸ Teradüf konusu ile ilgili verilecek örneklerden de anlaşılacağı üzere, aslında teradüf kelimeler arasında eş anlamlılık yoktur. Çünkü, aynı anlama gelse de her kelimenin diğer benzer zannedilen kelimedenden farklı bir anlamı vardır.

¹⁹ Cürcani, *Ta'rifat (Tanımlar)*, , sh; 199.

koymayı hedeflemektedir. Bu tartışmayı birkaç kelime üzerinden örnekler vere-
rek açıklamaya çalışır: Mesela; (الرؤيا-الحلم) (أنس-أبصر) (المرأة-الزوج) kelimeleri
görünüşte anlam bakımından aynı manaları içerdikleri zannedilir. Halbuki bu
kelimeler arasında farklar bulunduğunu ve bu farklılıkların küçümsenemeyecek
derecede olduğunu ispat etmeye çalışır. Şimdi bu örnekleri sıralayarak konuyu
detaylandırmaya çalışacağız:

a- الحلم-الرؤيا düş Rüyâ ve

Dr. Abdurrahman, bu iki kelime ile ilgili değerlendirmesine iki noktadan
hareketle izahlar yapmaya ve aralarındaki farkı ortaya koymaya çalışmıştır:

1-Mu'cemlerin/Sözlüklerin Yorumu: Aişe, ehemmiyet arz eden bu konuda sa-
dece “mu'cemler hayal kelimesini rüyâ ile yorumladıklarını” söylemekle yetinir
ve onları yetersiz açıklama/izah yapmakla itham eder.²⁰ Ancak hiç bir mu'cemin
ismini zikretmediği görülür ve bir genelleme yapmaktadır. Burada kendisine so-
rulması gereken şey, “Hangi mu'cemlere başvurdu? Böyle önemli bir konuda yer-
terli bilgiye sahip olmak ve kesin bir şey söylemek için bütün mu'cemlerin ince-
lenmesi ve başvurulması gerekmiyor mu?” Çünkü bilimsel bir çalışmada, kolayca
genelleme yapmak ve kaynak belirtmemek doğru değildir.

2-Kur'ani Yorum: İki kelime arasında lafzi farklarını anlamak için Kur'an
siyakını takip etmek.

Aişe Abdurrahman, sözlüklerde geçen “rüyâ” ve “hayal” kelimelerinin tera-
düf olduklarından bahsettikten sonra bu kelimelerin nerede ve hangi anlamlarda
kullanıldıkları ve siyaklarında hangi manalara geldiklerini açıklayarak işe başlar:

Kur'an-ı Kerim'de أحلام “rüyalar” kelimesi üç defa kullanılmıştır. Bu üç
yerdeki kullanımda dikkat çeken husus, bu kelimenin siyakından “kâbuslar ve
karmakarışık rüyalar” manasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Zikredilen üç

²⁰ İ'cazu'l-Kur'anu'l-Beyani, sh, 215.

verde de çoğul sığasıyla gelmesi, karışıklık ve karmaşıklığa, bir rüyanın diğer bir rüyadan ayırt edilmesinin mümkün olmadığına işaret etmiştir. Mesela:

بَلْ قَالُوا أَضْغَاتُ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ²¹

“Onlar, “Hayır, bunlar karma karışık yalancı düşlerdir. Hayır, onu kendisi uydurdu; hayır, o bir şairdir. Eğer böyle değilse, önceki peygamberlerin (mucizelerle) gönderildikleri gibi o da bize bir mucize getirsin” dediler.”²² ayetindeki “ahlam” kelimesini Mısır’daki Aziz, rüya tabircilerinden açıklamasını istediğinde, onlar “...Bunlar karma karışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilmiyoruz.”²³ demiş olmaları, bu kelimenin anlamının karmaşıklık olduğunu göstermektedir.

Buna karşılık رُؤْيَا ”rüya” kelimesi Kur’an-ı Kerim’de yedi defa zikredilmiştir. Zikredildiği her yedi yerde de sadık/doğru rüya anlamlarında kullanıldığı görülür. Ancak rüya kelimesi, “ahlam” kelimesinin aksine hep tekil/müfret sığasıyla kullanılmıştır. Bunun sebebi “ayırt etme, açıklama ve beyana delalet etmek” içindir. رُؤْيَا kelimesinin geçtiği yedi ayetin beşinde bu kelime peygamberler hakkında kullanılmaktadır. Bu da vahye yakın olan sadık ilham manasındadır. Mesela:

1- Saffat süresinde geçen ayette, Hz. İbrahim (a.s.)’ın rüyası:

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

“Ona şöyle seslendik: “Ey İbrahim! Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız.”²⁴

2- Hz. Yusuf (a.s.)’ın rüyası. Babası bu rüya hakkında kendisine şöyle demişti:

²¹ Enbiya 21/5.

²² Enbiya 21/5.

²³ Yusuf 12/44.

²⁴ Saffat 37/104-105.

DR. AIŞE ABDURRAHMAN'IN KUR'AN'DAKİ BAZI ZİYADE HARFLERLE
MÜTERADİF KELİMELER HAKKINDAKİ METODUNA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

قَالَ يَا بُيَّيْ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ

عَدُوٌّ مُّبِينٌ

“Babası, şöyle dedi: “Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa sana tu-
zak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.”²⁵

3- Ayetin devamında Yusuf'un bu rüyanın gerçekleştiğini görebiliyoruz:

وَرَفَعَ أَبُوهُ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا ۖ وَقَالَ يَا أَبْتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ

قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا

“Ana babasını tahtın üzerine çıkardı. Hepsi ona (Yûsuf'a) saygı ile eğildiler. Yusuf dedi ki: “Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi.”²⁶

4- Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in rüyası:

وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ

“Sana gösterdiğimiz o rüyayı da, Kur'an'da lânetlenmiş bulunan o ağacı da sırf
insanları sınamak için vesile yaptık.”²⁷

5- Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed(s.a.v.)'in fetih rüyası:

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ
مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمَقْصِرِينَ لَا تَخَافُونَ

“Andolsun, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz gü-
ven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-

²⁵ Yusuf 12/5.

²⁶ Yusuf 12/100.

²⁷ İsrâ 17/60

i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi."²⁸

Yukarıdaki zikredilen beş rüya da, Kur'an-ı Kerim'in bahsettiği Peygamberler rüyalarıdır. Her biri de gerçek ve sadık rüyalar olup muhakkak gerçekleşmiştir. Diğer iki yerde ise Azizin rüyası şeklinde gelmiş olup, her iki yerde de Aziz'in rüyası sadık rüya olmuştur. Kur'an'ı Kerim'de azizin dili ile iki defa رؤيا kelimesinin kullanılması, kavmi tarafından karmakarışık ve evhamdan başka bir şey olmadığı söylense de rüyasının açık, saf ve parlaklığına delalet eder:

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ
وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ

"Kral, "Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, rüyamı bana yorumlayın" dedi. Dediler ki: "Bunlar karma karışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilmiyoruz."²⁹

Kavminin yorumcularına birer boş ve karışık rüyalar olarak gözüксе de Ku'ran'ın siyakında bunların sadık rüya oldukları anlaşılmaktadır.

Dr. Aişe'nin, rüya ve düş kelimeleri arasındaki mana farklarını ortaya koymaya çalışırken, hep ayetlerin öncesindeki diğer ayetler ve kelimelerin manaya etkisinden yola çıktığı görülmektedir.

Kur'an'ın siyakından hareketle anlam farklılıklarını ortaya çıkarmasındaki bu güzel metoduna rağmen şu sorunun sorulması gerekmektedir: "Aişe Abdurrahman, Kur'an'ın siyakını izleme yöntemi ile teradüf konusundaki farklılığı/ihtilafı bitirebildi mi?". Bu soruya şöyle cevap verilebilir: Hayır. Çünkü Aişe'nin ortaya koymuş olduğu fark sadece Kur'an-ı Kerim'e özel bir fark olup Kur'an dışında bu farkın varlığı söz konusu olmayabilir. Nitekim bu teradüfteki ihtilafı sona erdirmek sadece Kur'an'la sınırlı kalmakla mümkün olmayıp, aksine Kur'an, hadis ve Arapların kelimelerine de bakılmasını gerektirir.

²⁸ Fetih 48/27

²⁹ Yusuf 12/43,44

Dr. Aişe bu konu ile ilgili şöyle demiştir: “Burada zikrettiğimiz kelimelerin delalet ettiği manalar Kur'an'a has bir delalet olup, diğer mu'cemlerin işaret ettiği manaları da içerdiği anlamına gelmez. Yine Kur'an'ın tercih ettiği bir kelimenin Arapların fasih Arapçasında kullanılması anlamına da gelmez. Bilakis bununla birlikte Kur'an'ın özel bir mu'cemi ve mucizevi beyanı olduğunu takdir ettiğimizi belirtmeliyiz. Dolayısıyla biz; “Kur'an şıgası ve Kur'an delaleti” şeklinde söyleriz, ve şöyle devam ederiz: Bir siyganın Kur'an'da delil olarak olması, bize Arapça'da bu kelimenin başka manalar ifade ettiği ve sıygayı tanımladığına da itiraz etmemiz gerekir.”³⁰ Aişe'nin Bu sözü; teradüf konusundaki ihtilafları ortadan kaldırma yöntemi üzerinde bulunan tozları temizliyor. Yoksa Kur'an'a has farklar hakkında konuşup daha sonra bu farkları tüm Arapçaya nasıl yayacak ve hâkim kılacaktır? Böyle olsaydı bu yol doğru olmayacaktı. Ancak doğru olan yol metot farklılıklarının gerçeğini bilmemiz ve bu farklılıkların sadece Kur'an'a mı has, yoksa umumi olup tüm beyanları da kapsayıp kapsamadığını bilmemiz gerekirdi. Bunu anlamak için tek bir yol vardır. O da bu kelimeleri Kur'an, hadis ve Arapların tüm sözlerine arz etmekle olur. İşte o zaman Kur'an'a has olanı delaleti ile her beyanı içine alan geneli bilmiş olacağız.

Sonuç

1. Aişe Abdurrahman yaptığı araştırma ve incelemeleri takdire şayan olsa da görüşlerini izah ederken ümmetin diğer âlimlerine karşı olan sert üslubunu eleştirilmektedir. Zira bu harflerin ziyade olduğunu savunan âlimlere sert çıkmış olsa da kendinin de ulaştığı sonuçlarla, eleştirdiği âlimlerin vardığı sonuçlar birebir aynıdır.
2. Aişe Abdurrahman, kelime ve harfleri genellikle Kur'an-ı Kerim üzerinde araştırmalar yaparak bir takım sonuçlara varmıştır ve bu sonuçları Arap dilinin bütününe genelleme yapmıştır. Yani, ona göre Kur'an tüm Arapça'nın grameri ve lügatıdır, Kur'an Arap gramerinden etkilenmez.³¹ Halbuki, Arap dilinin sadece Kur'an'dan ibaret olmadığını göz önünde bulundurması

³⁰ Bintü's-Şati Aişe Abdurrahman *Tefsiru'l-Beyani*;;, c;2, sh; 8.

³¹ <http://www.kuranihayat.com/content/ai%C5%9Fe-abdurrahman-ve-kuran-tefsirindeki-metodu-ekrem-demir> (Erişim Tarihi: 02.03.2015)

gerekirdi. Zira Kur'an'da kullanılan bir kelime Arapçanın günlük kullanımında farklı manalara gelebilmektedir.

3. Yine eleştirilmesi gereken diğer bir nokta ise; kaynaklarının az olması ve kaynak gösterirken bir iki âlimin söylediği sözleri ile “genelleme” yapmasıdır. Örneğin “müfessirler” diyerek genelleme yaptığı konu incelendiğinde sadece Zamehşeri'yi ele aldığı görülebilmektedir. Ancak yine bir müfessir olan Razi'nin belli bir konuda, özellikle de dil ile ilgili hususlarda Zamehşeri'den farklı kanaatte olduğu görülebilmektedir.
4. Aişe Abdurrahman'ın atıfta bulunduğu kaynaklarının az olması ve buna rağmen genelleme yapması ilmi bir kitap veya araştırma için zayıflık sebebidir.

Kaynakça

- Bakillani, Ebu Bekir, İ'cazu'l-Kur'an, (Suyuti'nin El-İtkan'ı ile birlikte), İstanbul, 1978.
- Abdurrahman, Aişe, *El-İ'cazü'l-Beyânî li'l-Kur'an ve Mesâilu İbni'l-Erzak, Daru'l-Maarif, Kahire, tarihsiz.*
- Abdurrahman, Aişe, *Et-Tefsiru'l-Beyânî li'l-Kur'ani'l-Kerîm (iki cilt), Daru'l-Maarif, Kahire.*
- Cürcan, Abdülkahir, *Ta'rifat (Tanımlar)*, sh; 199.
- Ebu Fehd, Mahmud Şakir, *Namat sa'b ve Namat Mubif*s: 260.
- Heyfa Fida, *Ziyadet'ül-Huruf Beyne't-Te'yidi ve'l-Men'Dar'ül-Kahire* 2000, s: 8.
- İbn'ül-Manzur, Ebü'l-Fazl İbn Mükerrrem Cemaleddin, *Lisanu'l-Arab*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye , 2. baskı, 10 cilt., Beyrut, 2009.
- Sibeveyh, Amr b. Osman b. Kanber, *Al-Kitap Sibeveyhi*, (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1988.